

16/08/25

एम.ए.संस्कृत

संस्कृतस्नातकोत्तरकार्यक्रमः वर्षद्वयस्य अस्ति । पाठ्यचर्या संरचनायां चतस्रः अर्धसत्रप्रणालयः सन्ति । प्रारम्भिक अर्धसत्रप्रणाल्यां छात्राणांकृते संस्कृतवाङ्मयस्य अध्ययनार्थं ज्ञानस्य दृढाधारस्थापनार्थं प्रयोगार्थं च कृते सर्वेषु क्षेत्रेषु समन्विता पाठ्यचर्या अस्ति । द्वितीय अर्धसत्रप्रणाल्यांतरं छात्राः विभिन्नान्विषयान्जानन्ति । छात्रदृष्ट्या अग्रिम अर्धसत्रप्रणाल्यां वैकल्पिक प्रश्नपत्राणाम् अपि समावेशः अस्ति । नैतिक मूल्याधारितस्य पाठ्यक्रमस्य अपि समावेशः अस्ति । कार्यक्रमस्यान्ते छात्राः विभिन्नेषु क्षेत्रेषु यथा – अकादमिकः शोधः शिक्षणः सेवाइत्यादयः गमनार्थसज्जाः भवन्ति । संस्कृतवाङ्मयस्य ज्ञानं लब्ध्वा छात्राः सर्वेषु क्षेत्रेषु संस्कारिताः प्रभावितयाः च कार्यं कुर्वन्ति ।

कार्यक्रमपरिणामाः

ProgrammeOutcomes

संस्कृतस्नातकोत्तरकार्यक्रमस्य सफलतापूर्वकं समापनानंतरं निम्नांकितेषु छात्राः समर्थाः भविष्यन्ति-

PO-1	संस्कृतवाङ्मयस्य परिज्ञानम् । सुदृढव्यापक साहित्यशास्त्र परंपरायाः बोधः । दृश्यकाव्यानां रूपकाणां ज्ञानेन भारतीयकलासु सामर्थ्यावाप्तिः ।
PO-2	प्रयोगबाहुल्यम् अधिगम्य भाषासौष्ठवस्य नैपुण्यप्राप्तिः । शास्त्रव्यवहारयोः समन्वयस्थापने प्रतिभाविकासः । काव्यनाटकादि निर्माणाय भाषावैचित्र्येऽधिकारः ।
PO-3	तुलनात्मक अध्ययनाय विवेकोपलब्धिः । संस्कृतभाषायाः साधुज्ञानेन प्रयोगकौशलवृद्धिः । शब्दार्थबोध व्यापारादीनां प्रक्रियाज्ञानेन संगणकस्य भाषावबोधे दक्षता ।
PO-4	तर्कशक्त्याशास्त्रोक्त सिद्धांतानां खण्डन -मण्डन कौशलविकासः । विद्यार्थिषु लेखनस्य वाचनस्य भाषागतो विकासो भविष्यति ।
PO-5	वेदपुराणदर्शनव्याकरणादिषु विषयान्तरेषु दक्षता वर्धनम् । भाषिकेण ज्ञानेन सह अभिव्यक्ति सामर्थ्यं विकसितो भविष्यति ।
PO-6	गद्यपद्यमिश्रविधायाः साहित्यविद्यायाः परिज्ञानेन नैतिक-सांस्कृतिक-सामाजिक-व्यावहारिक-मूल्यबोधस्यप्राप्तिः ।
PO-7	शास्त्रान्तरेषु समीक्षणकला विकासः । तुलनात्मक – अध्ययनाय विवेकोपलब्धिः ।
PO-8	साहित्यविद्यायाः अधिगमनेन नैतिकमूल्यबोधस्य अवाप्तिः । गभीर संस्कृतज्ञानेन व्यक्तित्वस्य पूर्णविकासः ।
PO-9	आध्यात्मिक-सामाजिक-आर्थिक-शैक्षिक विकासे संस्कृतस्य योगदान विषये ज्ञानसम्पादनम् । साहित्यकृतीनां परिज्ञानेन नैतिक-सांस्कृतिक-सामाजिक-व्यावहारिक-मूल्यबोधस्य प्राप्तिः । प्राचीनभारतीय विद्यानां बोधपूर्विका राष्ट्रगौरवस्य चेतना विकसितो भविष्यति ।
PO-10	विद्यावारिधी(Ph.D.)कृते प्रवेशार्हता । वैदेशिक संस्कृतकार्यक्रमेषु वृत्तिलाभावसरः । महाविद्यालये विश्वविद्यालये च अध्यापकत्वे अवसरः । विविध प्रतियोगिपरीक्षासु संस्कृतविषयम् अवलम्ब्य (IAS,PSC etc.) भागर्हता ।

Naibhan
16-5-25

16/05/25

16/05/25

PO-11	संस्कृतविषयक पाण्डुलिपीनां सम्पादनेन प्रकाशनेन विश्वकल्याणाय नवोन्मेषस्थापना ।
-------	--

कार्यक्रमविशिष्टपरिणामाः

Programme specific outcoms

संस्कृतस्नातकोत्तरकार्यक्रमस्यान्ते निम्नांकितेषु छात्राः समर्थाः भविष्यन्ति-

PSO1	संस्कृतकाव्यानां विविधविधाभिः सुपरिचयाद्भावभाषयोः विस्तारः स्यात् । संस्कृतव्याकरणस्याध्ययनाद् उच्चारणस्य लेखनस्य च भाषिकी दक्षता स्यात् । भारतीय मनीषाभिः लोकाय पुराप्रदत्तं ज्ञानरत्नाकरावदानं ज्ञात्वा राष्ट्रगौरवानुभूतिपूर्वकं विद्यार्थिनां मौलिकस्य चिंतनस्य सर्जनस्य च प्रेरणा स्यात् ।
PSO2	विश्वस्य सर्वाधिक वैज्ञानिक्याः प्राचीनतमायाश्च संस्कृतभाषायाः स्वर्णिममतीतं विज्ञाय वर्तमानयुगे चापितस्याः प्रासंगिकत्वं छात्रा अवबुद्धा भविष्यन्ति ।
PSO3	संस्कृतभाषायां विरचितानां नानाशास्त्राणामनुशीलनात्शास्त्रीयज्ञानेन सह तर्कपूर्णस्य मौलिकचिंतनस्य क्षमता भविष्यति ।
PSO4	आधुनिकपरिवेशे संस्कृतविद्यामाश्रित्य अनुसंधानक्षेत्रे जागरुकता भविष्यति ।
PSO5	शिक्षा-अनुवाद-अनुसंधान-सेना-समाचारवाचन-प्रशासनिकसेवा-इत्यादिषु क्षेत्रेषु आजीविकाया अवसराः लप्स्यन्ते । कनिष्ठ वरिष्ठ अध्येतावृत्तिः (JRF/SRF) कृते प्रवेशार्हता ।

एम.ए.संस्कृत

Specification Of Course	Semester	No. Of Courses	Credits
Core	I-IV	14	70
Elective	III-IV	06	30
Total		20	100

Vaidhyan
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/05/25

एम.ए.संस्कृत
Programme Structure

Seme ster	Course Nature	Course Code	Course Title	Cou rse Typ e(T/ P)	Hrs/ We ek	Cr ed its	Marks		
							Cl A	ES E	Tot al
I	Core	SANS110	वैदिक साहित्यम् - I	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS120	व्याकरणशास्त्रम् - I	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS130	भाषाविज्ञानम् - I	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS140	दर्शनशास्त्रम् - I	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS150	साहित्यशास्त्रम् - I	T	5	5	30	70	100
II	Core	SANS210	वैदिक साहित्यम् - II	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS220	व्याकरणशास्त्रम् - II	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS230	भाषाविज्ञानम् - II	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS240	दर्शनशास्त्रम् - II	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS250	साहित्यशास्त्रम् - II	T	5	5	30	70	100
III	Core	SANS310	काव्यम् - I	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS320	काव्यशास्त्रम् - I	T	5	5	30	70	100
	Elective-1 (Select any one)	SANS331	साहित्यसिद्धान्तः - I	T	5	5	30	70	100
		SANS332	व्याकरणरूपसिद्धिः	T	5	5	30	70	100
	Elective-2 (Select any one)	SANS341	धर्मार्थशास्त्राणि - I	T	5	5	30	70	100
		SANS342	धर्मशास्त्रनीतिशास्त्रञ्च	T	5	5	30	70	100
	Elective-3 (Select any one)	SANS351	संस्कृतव्युत्पत्तिः मानवीयमू ल्यचिंतनञ्च - I	T	5	5	30	70	100
		SANS352	संस्कृतं विज्ञानञ्च	T	5	5	30	70	100
IV	Core	SANS410	काव्यम् - II	T	5	5	30	70	100
	Core	SANS420	काव्यशास्त्रम् - II	T	5	5	30	70	100
	Elective-4 (Select	SANS431	साहित्यसिद्धान्तः - II	T	5	5	30	70	100

	any one)	SANS432	नित्यनैमित्तिक अनुष्ठान	T	5	5	30	70	100
	Elective-5 (Select any one)	SANS441	धर्मार्थशास्त्राणि- II	T	5	5	30	70	100
		SANS442	काव्यं काव्यशास्त्रञ्च	T	5	5	30	70	100
	Elective-6 (Select any one)	SANS451	संस्कृतव्युत्पत्तिः मानवीयम् ल्यचिंतनञ्च- II	T	5	5	30	70	100
		SANS452	मौर्यकाल उत्तरवर्ती तथा गुप्तकाल पूर्ववर्ती शिलालेखः (परिशिष्ट- I के अनुसार)	T	5	5	30	70	100

Programme Articulation Matrix –

Following matrix depicts the correlation between all the courses of the programme and Programme Outcomes

Course Code	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
SANS110	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS120	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS130	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS140	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS150	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS210	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS220	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS230	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS240	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS250	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS310	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS320	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS331	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS332	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS341	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS342	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS351	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS352	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS410	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS420	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS431	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS432	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS441	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS442	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS451	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
SANS452	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
No. of courses	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26

Vidhan
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/05/25

mapping the PO/PSO																	
--------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Kalishan
16-5-25

Tha
16/05/25

Al
16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-I

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	I
Course Code	Course Title		Course Type
SANS110	वैदिक साहित्यम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । वेदानां पारंपरिक ज्ञानस्य महत्त्वम् । भारतीयानाम् अस्मिता बोधः।
आजीविका दृष्ट्या कर्मकाण्डस्य ज्ञानं भविष्यति।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	वेदाः अपौरुषेयाः इति ज्ञानार्थम्। वैदिक देवानां स्वरूपज्ञानं भविष्यति। भारतीय संस्कृत्याम् अग्निदेवस्य महत्त्वं ज्ञायते।	U
2	सृष्टि उत्पत्तेः ज्ञानं पुरुषसूक्तेन भविष्यति।	U
3	संवादसूक्तैः संप्रेषणकौशलस्य विकासो भविष्यति।	Ap
4	उपनिषदः अध्ययनेन अस्माकं संस्कारस्य संस्कृत्याश्च ज्ञानं भविष्यति।	Ap
5	वैदिक साहित्यस्य अध्ययनेन आख्यानउपाख्यानानां ज्ञानं भविष्यति।	U

CL: Cognitive Levels (R - Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibhan
16-5-25

16/05/25

16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3
CO2	3	2	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3
CO3	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3
CO4	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3
CO5	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	एतेषांसूक्तानामध्ययनम्-अग्निः -1.1, इन्द्रः- 2-12, वरुणः- 7.86,	15	1
II	एतेषांसूक्तानामध्ययनम्- विष्णुः-1.154, पुरुषसूक्तम्10.90, विश्वेदेवाः 1.89,	15	2
III	एतेषांसूक्तानामध्ययनम्- शिवसंकल्पसूक्तम्- 30.4.16 सरमापणिसूक्तम्10.108, रुद्रसूक्तम्-शुक्लयजुर्वेदस्य षोडशोऽध्यायः- 16 मन्त्राः	15	3
IV	ईशावास्योपनिषद्	15	4
V	संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां वेदांगानां च संक्षिप्तपरिचयः।	15	5

Books Recommended:

ऋक्सूक्तसंग्रह-डा. हरिदत्तशास्त्री, साहित्यभण्डार, मेरठ
 ऋक्सूक्तसंग्रह-तारिणीशङ्गा, प्रकाशनकेन्द्र, लखनऊ
 ईशावास्योपनिषद् – डा. विजयशंकरपाण्डेय, मोतीलालबनारसीदास, वाराणसी
 ईशावास्योपनिषद् - गीताप्रेस, गोरखपुर
 वैदिकसाहित्यस्येतिहासः – डा. राजधरमिश्रः, श्यामप्रकाशन, जयपुर
 वैदिकसाहित्य और संस्कृति- आचार्यबलदेवउपाध्याय, शारदासंस्थान, वाराणसी
 वैदिकसाहित्यका इतिहास-श्रीगजाननशास्त्रीमुसलगाँवकर, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

Nidhan
16-5-25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-I

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	I
Course Code	Course Title		Course Type
SANS 120	व्याकरणशास्त्रम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृत अनुवाद दृष्ट्या व्याकरणिक ज्ञानम् । संस्कृतसंभाषणाय विभक्ति ज्ञानम् । व्यवहारिक दृष्ट्या संस्कृतस्य पद प्रयोग ज्ञानम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	विभक्ति ज्ञानम् भविष्यति । विभक्ति ज्ञानेन वाक्य रचना कर्तुं समर्थाः ।	Ap
2	विभक्ति ज्ञानम् भविष्यति । विभक्ति ज्ञानेन वाक्य रचना कर्तुं समर्थाः ।	Ap
3	विभक्ति ज्ञानम् भविष्यति । विभक्ति ज्ञानेन वाक्य रचना कर्तुं समर्थाः ।	Ap
4	पदानां प्रयोगविषये छात्राः ज्ञास्यन्ति ।	Ap
5	पदानां प्रयोगविषये छात्राः ज्ञास्यन्ति ।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Nishan
16-5-25

[Signature] *[Signature]*

CO-PO/PSO Mapping for the Course

PO \ CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	3	3	3	3
CO2	3	3	3	2	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
CO3	3	3	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	3	3	3	3
CO4	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
CO5	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	2	3	3	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	कारकप्रकरणम् – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीतः आरंभतः तृतीयाविधायकसूत्रपर्यन्तम्	15	1
II	कारकप्रकरणम् – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीतः चतुर्थीविधायकसूत्रतः पंचमीविधायकसूत्रपर्यन्तम्	15	2
III	कारकप्रकरणम् – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीतः षष्ठीविधायकसूत्रतः समासिपर्यन्तम्	15	3
IV	समासप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः केवलसमासः तत्पुरुषसमासः	15	4
V	समासप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः अव्ययीभावो द्वन्द्वो बहुव्रीहिश्च	15	5

Recommended Books

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी-गोपालदत्तपाण्डेय, चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी
लघुसिद्धान्तकौमुदी - डा. कौशलकिशोरपाण्डेय, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी
लघुसिद्धान्तकौमुदी -महेशसिंहकुशवाहा, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

Vaidhan
16-5-25.

[Signature]

[Signature]
16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-I

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	I
Course Code	Course Title		Course Type
SANS130	भाषाविज्ञानम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भाषा विषयक ज्ञानाय । भाषायाः उत्पत्ति विषयक ज्ञानाय । संस्कृत भाषायाः वैश्विक दृष्ट्या स्थितिम् अवलम्ब्य ज्ञानम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	भाषा ज्ञानं भविष्यति । भाषा अंतर्भाषयोः मध्ये भेदं कर्तुं समर्थाः भविष्यन्ति ।	U
2	उच्चारण विषयक ज्ञानं भविष्यति । पाश्चात्य विदुषां मतं छात्राः ज्ञास्यन्ति ।	Ap
3	शब्दोच्चारणस्य वैज्ञानिकत्वं ज्ञास्यन्ति ।	U
4	अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि छात्राः ज्ञास्यन्ति ।	U
5	पाश्चात्य दृष्ट्याः विश्व भाषा परिवाराणां ज्ञानम् वैज्ञानिकत्वं च ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vibhan
16-5-25

[Signature]

[Signature]
16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	2	2	3	3	2	2	3	2	3	2	3	3
CO2	3	3	3	2	2	2	3	2	2	2	3	2	3	2	3	3
CO3	3	3	3	2	2	2	3	3	2	2	2	2	3	3	2	3
CO4	3	2	2	3	3	3	3	3	2	3	2	2	3	3	2	3
CO5	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	2	2	3	3	2	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	भाषायाः परिभाषा, भाषा-बोली इत्येतयोः भेदः, भाषाणां वर्गीकरणम् – आकृतिमूलकं पारिवारिकं च ।	15	1
II	संस्कृतध्वनिदृष्ट्या मानवीयं ध्वनियन्त्रम्, ध्वनिपरिवर्तनस्य कारणानि ध्वनिनियमः (ग्रिमः, ग्रासमैतः, वर्नरः)।	15	2
III	ध्वनीनां वर्गीकरणम्, स्वराणां व्यञ्जनानां च उच्चारणस्थानानि।	15	3
IV	अर्थपरिवर्तनस्य दिशाः कारणानि च ।	15	4
V	भारोपीयभाषापरिवारस्य संक्षिप्तपरिचयः ।	15	5

Books Recommended:

भाषाविज्ञान-डा.भोलानाथतिवारी, चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी

Nalband
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-I

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	I
Course Code	Course Title		Course Type
SANS140	दर्शनशास्त्रम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । सूक्ष्मज्ञानम् । शोधदृष्ट्या ज्ञानम् । परमतत्त्वः ज्ञानाय । विद्यार्थिनां चिन्तनविकासाय ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	न्याय दर्शनस्य प्रमुख सिद्धान्त विषयकं ज्ञानं भविष्यति । तर्कसंग्रहस्य पदार्थ गणनया बुद्धौ सूक्ष्मत्वं जास्यति । गणितीय दृष्ट्या बुद्धेः विकासो भविष्यति । न्यायस्वरूप ज्ञानम् । परार्थानुमान प्रक्रियाज्ञानम् । दृष्ट हेतु ज्ञानम् भविष्यति ।	U
2	आप्तवाक्यस्य महत्वं विद्यार्थिनः जास्यन्ति । साहित्यशास्त्रस्य उपमालंकारस्य अस्मिन् शास्त्रे तुलनात्मक दृष्ट्या संबंधं स्थापयति । मतभेदेनशाब्दबोध प्रक्रिया ज्ञानम् ।	U
3	विविध दुःखानि तेषां निवृत्त्युपायविषयकं ज्ञानम् । पंचविंशतितत्त्व परिचयपूर्वकं शास्त्रे प्रमाणानां का आवश्यकता अस्ति इति ज्ञानं भविष्यति । कार्यं सत् वा असत् इति ज्ञातुं शक्यन्ते । पुरुषस्य प्रकृतेश्च संयोगेन सृष्टिः कथं भवतीति ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	बाह्याभ्यंतरकरणविभागः बाह्येन्द्रियाणां विषयज्ञानं सूक्ष्मशरीरस्य संसरणं नटवन्नानारूपता च स्पष्टा भविष्यति ।	U
5	चतुर्दशविधो भौतिकः स्थूलभूतकृतः सर्गविषयकं ज्ञानं भविष्यति । जडस्यापि प्रधानस्य पुरुषविमोक्षार्थं प्रवृत्तिः कथं ज्ञातुं शक्यन्ते । सम्यक्ज्ञानेन जीवन्मुक्तिः भविष्यति इति ज्ञातुं शक्यन्ते ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2	3
CO2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3
CO3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	3
CO4	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3
CO5	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	तर्कसंग्रहः – आरंभतः अनुमानलक्षणपर्यन्तम्।	15	1
II	तर्कसंग्रहः – उपमानतः समाप्तिपर्यन्तम्।	15	2
III	सांख्यकारिका – आरंभतः विंशतिकारिकापर्यन्तम्।	15	3
IV	सांख्यकारिका – एकविंशतिकारिकातः द्वाचत्वारिंशत्कारिकापर्यन्तम्।	15	4
V	सांख्यकारिका – त्रयश्चत्वारिंशत्कारिकातः समाप्तिपर्यन्तम्।	15	5

Books Recommended:

तर्कसंग्रहः – श्रीशाश्वतानन्दझा, चौखम्भाकृष्णदासअकादमी, वाराणसी
 सांख्यकारिका- आचार्यजगन्नाथशास्त्री, मोतीलालबनारसीदास, वाराणसी
 भारतीयदर्शन - डा. नन्दकिशोरदेवराज, उत्तरप्रदेशहिन्दीसंस्थान
 भारतीयदर्शन-चन्द्रधरशर्मा, मोतीलालबनारसीदास, वाराणसी

Vishwan
16-5-25

Shr
16/05/24

16/05/24

एम.ए.(संस्कृत)Semester-I

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	I
Course Code	Course Title		Course Type
SANS150	साहित्यशास्त्रम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

विविधकलानां रंगमंच दृष्ट्या संस्कृतनाटकानां प्रयोग विषयकं ज्ञानम् । नाट्योत्पत्ति विषयकं ज्ञानम् ।
काव्यशास्त्र विषयकं ज्ञानम् । काव्यनिर्माणाय । अलंकाराणां गीतिनां ज्ञानाय ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	विद्यार्थिनः नाट्यप्रयोगाय समर्थाः भविष्यन्ति । संगीतादीनां कलानां ज्ञानं भविष्यति । पंचमवेदस्य नाट्यस्योद्भवं महत्वमितिहासं च जानन्ति ।	Ap
2	नाट्यप्रयोगे बाधायाः निवारणज्ञानं भविष्यति ।	U
3	काव्यप्रयोजनानां हेतुनां च ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	काव्यदोषस्य ज्ञानं तेषां निवारण ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	रीतिरादीनां ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Naibhan
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/05/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3
CO2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3
CO3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3
CO4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3
CO5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	भरतमुनिकृतं नाट्यशास्त्रम् (अध्यायः-प्रथमःआरंभतःसप्ततिकारिकापर्यन्तम्।)	15	1
II	-भरतमुनिकृतं नाट्यशास्त्रम् (अध्यायः- प्रथमःएकसप्ततिकारिकातःसमाप्तिपर्यन्तम्।)	15	2
III	भामहकृतः काव्यालंकारः (प्रथमः परिच्छेदः-आरंभतःत्रिंशत्कारिकापर्यन्तम्।)	15	3
IV	भामहकृतः काव्यालंकारः (प्रथमः परिच्छेदः- एकत्रिंशत्कारिकातःसमाप्तिपर्यन्तम्।)	15	4
V	वामनकृतं काव्यालंकारसूत्रवृत्ति (अधिकरणम् – प्रथमम्)	15	5

Books Recommended:

नाट्यशास्त्रम्प्रथमद्वितीयाध्यायात्मकम्-डामनोजठाकुरन्यूभारतीयबुककार्पोरेशनदिल्ली
नाट्यशास्त्रम् (1-2 अध्यायः)- श्रीबाबूलालशुक्ल, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी
काव्यालंकारः - पं. बटुकनाथशर्मा, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी
काव्यालंकारसूत्रवृत्ति:-श्रीहरगोविन्दशास्त्री, चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी

Naibham
16-5-25

Shr
16/05/25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-II

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	II
Course Code	Course Title		Course Type
SANS210	वैदिकसाहित्यम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । वेदानां पारंपरिक ज्ञानस्य महत्त्वम् । भारतीयानाम् अस्मिता बोधः।वैदिक कथायाः ज्ञानम् । शब्दानां निर्वचनज्ञानम् । शब्दकोशस्य विस्तारः ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	छात्राः वैदिक आख्यानोपाख्यान विषये ज्ञाम्यन्ति ।	Ap
2	वैदिक आख्यानोपाख्यान आश्रित्य शोधकार्यं कुर्वन्ति ।	Ap
3	शब्द भंडारस्य विस्तारोभविष्यति ।	U
4	पद प्रकाराणां ज्ञानंभविष्यति ।	U
5	शब्द व्युत्पत्ति विषयकज्ञानंभविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (**R**- Remember;**U**- Understanding; **Ap**- Apply; **An**- Analyze; **E**- Evaluate; **C**-Create).

Naibhar
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/05/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	2	2	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO2	2	2	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3
CO4	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	2	2	3
CO5	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	2	2	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	ऐतरेय ब्राह्मणम् (हरिश्चन्द्रोपाख्यानम् -आरंभतःद्वितीयखण्डपर्यन्तम्)	15	1
II	ऐतरेय ब्राह्मणम्हरिश्चन्द्रोपाख्यानम् (तृतीयखण्डतःसमाप्तिपर्यन्तम्)	15	2
III	निरुक्तम् (प्रथमोऽध्यायःआरंभतःतृतीयपादपर्यन्तम्)	15	3
IV	निरुक्तम् (प्रथमोऽध्यायःचतुर्थपादतःषष्ठपादपर्यन्तम्)	15	4
V	निरुक्ते निम्नांकितपदानां निवर्चनम् - आचार्यः, वीरः, हृदः, गोः, समुद्रः, वृत्रः, आदित्यः, उपम्, मेघः, वाक्, उदकम्, नदी, अश्वः, अग्निः, जातवेदम्, वैश्वानरः, निघण्टुः ।	15	5

Books Recommended:

ऐतरेयब्राह्मणम् -हरिश्चन्द्रोपाख्यानम्- डा. उमाशंकरशर्माऋषि, चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी
निरुक्तम् – डा. उमाशंकरशर्माऋषि, चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी
वैदिकसाहित्यस्येतिहासः-डा. राजधरमिश्रः, श्यामप्रकाशन, जयपुर
वैदिकसाहित्यऔरसंस्कृति- आचार्यबलदेवउपाध्याय, शारदासंस्थान, वाराणसी
वैदिकसाहित्यकाइतिहास-श्रीगजाननशास्त्रीमुसलगाँवकर, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

Vaibhan
16-5-25

Shodh
16/05/25

16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-II

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	II
Course Code	Course Title		Course Type
SANS220	व्याकरणशास्त्रम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृत अनुवाद दृष्ट्या व्याकरणिक ज्ञानम् । संस्कृतसंभाषणाय विभक्ति ज्ञानम् । व्यवहारिक दृष्ट्या संस्कृतस्य पद प्रयोग ज्ञानम् । संज्ञा पदानां ज्ञानाय । प्रत्ययानां ज्ञानम् । शुद्ध शब्दोच्चारणस्य ज्ञानम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	पाणिनीय सूत्रानुसारेण विशिष्ट संज्ञा पदानां ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	प्रकृति प्रत्ययोः ज्ञानेन विद्यार्थिनः अनुवाद कार्यं कर्तुं शक्नुवन्ति ।	Ap
3	प्रकृति प्रत्ययोः ज्ञानेन विद्यार्थिनः अनुवाद कार्यं कर्तुं शक्नुवन्ति ।	Ap
4	प्रकृति प्रत्ययोः ज्ञानेन विद्यार्थिनः अनुवाद कार्यं कर्तुं शक्नुवन्ति ।	Ap
5	शब्दानां उपदेशात्मकं ज्ञानं । शब्द प्रयोग विषयकं ज्ञानम् । व्याकरणशास्त्रस्य प्रयोजनज्ञानं अपि भविष्यति ।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibhan
16-5-25

Vaibhan
16/05/25

Vaibhan
16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	2	3	3	3	3	3	2	3	2	2	2	2	3	2	2
CO2	3	2	2	2	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
CO3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO4	3	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO5	3	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	परिभाषा – संहिता, गुणः, वृद्धिः, प्रातिपदिकम्, नदी, घि, उपधा, अपृक्तम्, गतिः, पदम्, विभाषा, सवर्णम्, टि, प्रगृह्यम्, सर्वनामस्थानम्, निष्ठा ।	15	1
II	कृदन्तप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः अध्येतव्य प्रत्ययाः – तव्यत्, तव्य, अनीयर्, यत्, ण्यत्, क्यप्, ण्वुल्, तृच्, ल्यु, णिनि, अच् ।	15	2
III	- कृदन्तप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः अध्येतव्य प्रत्ययाः – क्त, क्तवत्, शत्, शानच्, तुमुन्, क्त्वा, ल्यप्, ल्युट्, क्तिन् ।	15	3
IV	- लघुसिद्धान्तकौमुदीतःतद्धित प्रकरणम्अध्येतव्य प्रत्ययाः - अण्, ण्य, इज्, ढक्, त्व, तल्, ष्यज्, ईयसुन्, इष्ठन्, तरप्, तमप्, इनि, ठन्, मतुप्, इतच् ।	15	4
V	महाभाष्यम् पशुशाह्निके निम्नांकिता विषयाः – शब्दस्यपरिभाषा, शब्दार्थ-सम्बन्धः, व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनानि, व्याकरणस्यपरिभाषा, साधुशब्दानांप्रयोगस्य परिणामः, व्याकरणस्य पद्धतिः।	15	5

Recommended Books

लघुसिद्धान्तकौमुदी - डा. कौशलकिशोरपाण्डेय, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

लघुसिद्धान्तकौमुदी महेशसिंहकुशवाहा, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

व्याकरणमहाभाष्यम् (1-5 आह्निकानि) कृष्णदासअकादमी, वाराणसी

Veibhava
16-5-25

14 | Page

16/05/25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-II

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	II
Course Code	Course Title		Course Type
SANS230	भाषाविज्ञानम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

प्राचीनभाषा ज्ञानाय । पाणिनीय शिक्षा माध्यमेन स्वर व्यंजनादीनां ज्ञानम् । उच्चारण स्थानानां ज्ञानं च ।
मध्यकालीन आर्यभाषाणां प्राकृत आदि भाषाणां ज्ञानम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	छात्राः वैदिक लौकिक संस्कृतयोः भेद कर्तुं समर्थाः भविष्यन्ति ।	U
2	पालिप्राकृत ज्ञानेन शास्त्रीय लोकभाषयोः ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	स्वराणां भेद विषयकं शब्दोच्चारण स्थानानां ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
4	पालि भाषायाः बौद्ध धर्मस्य उपदेशात्मकं ग्रंथविषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
5	प्राकृत भाषायाः व्याकरणज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibha
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/05/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	2	2	3	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	3	3	3
CO2	2	2	3	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	2	2	2
CO3	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2	2	3	3	2
CO4	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3
CO5	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	भारतीया आर्यभाषा: (प्राचीनभारतीयाआर्यभाषावैदिकसंस्कृतंलौकिकसंस्कृतंच)।	15	1
II	भारतीया आर्यभाषा:मध्यकालीन भारतीया आर्यभाषा:(पालि:प्राकृतम्अपभ्रंशः)आधुनिकभारतीयानामार्यभाषाणांपरिचयः।	15	2
III	पाणिनीयशिक्षा।	15	3
IV	धम्मपदम् (वग्गः-1,2,3,4,5)।	15	4
V	कोमलचन्दजैनकृता प्राकृतप्रवेशिका (पाठः -1,2,3,14)।	15	5

Books Recommended:

भाषाविज्ञान-डाभोलानाथतिवारी, चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी
पाणिनीयशिक्षा- डा. सत्यप्रकाशदुबे, राजस्थानीग्रन्थागार, जोधपुर
धम्मपदम्-श्रीकच्छेन्दीलालगुप्त, चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी
प्राकृतप्रवेशिका-कोमलचन्दजैन, ताराबुकएजेन्सी, वाराणसी

Vaidhar
16-5-25

16/05/25

16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-II

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	II
Course Code	Course Title		Course Type
SANS240	दर्शनशास्त्रम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । सूक्ष्मज्ञानम् । शोधदृष्ट्या ज्ञानम् । परमतत्त्वः ज्ञानाय । विद्यार्थिनां चिन्तनविकासाय ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	तत्त्वज्ञानं भविष्यति । दर्शनस्य अधिकारी विषयकं प्रयोजन विषयकं इत्यादिनां ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	स्थूलशरीरोत्पत्ति विषयकज्ञानं भविष्यति। त्रिविधसत्तां आधृत्यज्ञानं भविष्यति।	U
3	महावाक्यार्थस्यज्ञानं भविष्यति।	U
4	समाधिपाद - योगस्यस्वरूपं प्रयोजनमित्यादिविषये ज्ञानं भविष्यति । चित्तवृत्ति निरोधोपायाः के ? इति ज्ञातुं शक्यन्ते । योगे ईश्वरस्य स्वरूपं किम् ? इति ज्ञानं भविष्यति । विवेकेख्यातिं ज्ञास्यन्ति, महाव्रतविषयकं ज्ञानं स्पष्टं भविष्यति । आसन प्राणायाम प्रत्याहाराणां स्वरूपज्ञानं भविष्यति ।	U
5	सर्वदर्शनविषयकज्ञानं भविष्यति।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibhan
16-5-25

16/05/25

16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	2	2	3
CO2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	3	2	2	3
CO3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3
CO4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2	3	2	2	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	वेदान्तसारः – आरंभतःतुरीयचैतन्यपर्यन्तम्।	15	1
II	वेदान्तसारः – अज्ञानस्यावरणविक्षेपशक्तितःमहाप्रपञ्चनिरूपणपर्यन्तम्।	15	2
III	वेदान्तसारः – पुत्रादीनामात्मत्वसाधनतःसमाप्तिपर्यन्तम्।	15	3
IV	पातञ्जलयोगसूत्रम्- समाधिपादः(1-28 सूत्रपर्यन्तम्) साधनपादः(1-9 तथा 29-55सूत्रपर्यन्तम्)विभूतिपादः(1-3सूत्रपर्यन्तम्)।	15	4
V	भारतीयदर्शनस्यपरिचयः - चार्वाकदर्शनम् .जैनदर्शनम्. बौद्धदर्शनम्मीमांसादर्शनम्वेदान्तदर्शनम्।	15	5

Books Recommended:

वेदान्तसारः – डा. कृष्णकान्तत्रिपाठी, साहित्यभण्डार, मेरठ
वेदान्तसारः – आचार्यवदरीनाथशुक्ल, मोतीलालबनारसीदास, वाराणसी
पातञ्जलयोगसूत्रम्-स्वामीओमानन्दतीर्थ, गीताप्रेस, गोरखपुर
भारतीयदर्शन - डा. नन्दकिशोरदेवराज, उत्तरप्रदेशहिन्दीसंस्थान
भारतीयदर्शन-चन्द्रधरशर्मा, मोतीलालबनारसीदास, वाराणसी

Vaidhan
16-5-25

16/05/25

16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-II

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	1	II
Course Code	Course Title		Course Type
SANS250	साहित्यशास्त्रम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । दशरूपकस्य प्रकाशद्वयं पठित्वा छात्राः प्राचीननाट्य परंपरायां प्रवेशं कर्तुं शक्नुवन्ति।वस्तुभेदान्नायक नायिकादिभेदांश्चावगच्छन्ति ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	संस्कृत भाषायाः महत्त्वं ज्ञास्यन्ति।	U
2	गुण माध्यमेन वैदर्भगौडयोः भेदज्ञानं भविष्यति ।	U
3	गुण माध्यमेन वैदर्भगौडयोः भेदज्ञानं भविष्यति ।	U
4	पंच अर्थप्रकृतयः विषये ज्ञानंभविष्यति ।	U
5	नायकस्य गुणाः नायिकायाः गुणाः विषयेज्ञानंभविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Nalini
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	2	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2	3
CO2	3	2	2	2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2	2
CO3	3	2	2	2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2	2
CO4	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO5	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	दण्डिकृतः काव्यादर्शः (प्रथमः परिच्छेदः- आरंभतः चत्वारिंशत्कारिकापर्यन्तम्)।	15	1
II	दण्डिकृतः काव्यादर्शः (प्रथमः परिच्छेदः- एकचत्वारिंशत्कारिकातः त्रिसप्ततिकारिकापर्यन्तम्)।	15	2
III	दण्डिकृतः काव्यादर्शः (प्रथमः परिच्छेदः- त्रिसप्ततिकारिकातः समाप्तिपर्यन्तम्)।	15	3
IV	दशरूपकम् (प्रथमः प्रकाशः)।	15	4
V	दशरूपकम् (द्वितीयः प्रकाशः)।	15	5

Books Recommended:

काव्यादर्शः – आचार्यश्रीरामचन्द्रमिश्रः, चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी

काव्यादर्शः – डाजमुनापाठकचौखम्बाकृष्णदासअकादमीवाराणसी

दशरूपकम् - डा. केशवरावमुसलगाँवकर, चौखम्भाप्रकाशन, वाराणसी

Vaibhava
16-5-25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS310	काव्यम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । छंदयुक्तस्य काव्यस्य ज्ञानं भवेत् । छात्राः महाकाव्यस्य वैशिष्ट्यं अधिगच्छेयुः । दूतकाव्य परंपरा विषयकं ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	खण्डकाव्यस्वभावाधिगमः । विविधालंकाराणां विवेचनम् भौगोलिकाध्ययनम् । पर्यावरण दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
2	खण्डकाव्यस्वभावाधिगमः । विविधालंकाराणां विवेचनम् भौगोलिकाध्ययनम् । पर्यावरण दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
3	खण्डकाव्यस्वभावाधिगमः । विविधालंकाराणां विवेचनम् भौगोलिकाध्ययनम् । पर्यावरण दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
4	राजनीतिसम्बद्ध काव्यानुशीलनम् । विद्यार्थिनः कृष्ण नारदयोः संवादमध्ये भिन्न-भिन्न शास्त्रैः सह अन्तरानुशासनात्मकः संबंधः ज्ञास्यन्ति ।	U
5	राजनीतिसम्बद्ध काव्यानुशीलनम् । विद्यार्थिनः कृष्ण नारदयोः संवादमध्ये भिन्न-भिन्न शास्त्रैः सह अन्तरानुशासनात्मकः संबंधः ज्ञास्यन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Naibhan
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3
CO2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3
CO3	3	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	3	2	3	3	3
CO4	3	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3
CO5	3	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	मेघदूतम् - पूर्वमेघः(व्याख्यात्मकम्)	15	1
II	मेघदूतम् - उत्तरमेघः(व्याख्यात्मकम्)	15	2
III	मेघदूतस्यसमीक्षात्मकप्रश्नाःकविपरिचयश्च	15	3
IV	शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः – 40 श्लोकाः) ।	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः	15	5

Books Recommended:

मेघदूतम्-श्रीवैद्यनाथज्ञा, कृष्णदासअकादमी, वाराणसी

मेघदूतम्- डाविजेन्द्रकुमारशर्मासाहित्यभंडारसुभाषबाजारमेरठ

शिशुपालवधम् (प्रथमःसर्गः) श्रीरामजीलालशर्मा, चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी

Vaidhan
16-5-25

16/05/24

16/5/24

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS320	काव्यशास्त्रम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

काव्यलक्षणसंगतिविवेचनम् । शब्दार्थ परिशीलनम् वृत्तिविवेचनम् । काव्ये व्यंग्यस्य विषयेज्ञानार्थम् । काव्येरस्यविषयेज्ञानार्थम् । गुणीभूत व्यंग्यस्यज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	मम्मट सम्मतस्य काव्यस्य प्रयोजनं लक्षणं त्रीन् भेदांश्च ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	वाचक लाक्षणिक व्यंजक शब्दानां ज्ञाने प्रयोगे च छात्राः निपुणाः भविष्यन्ति ।	U
3	आर्थी व्यंजना विषये ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	ध्वनि काव्यस्य 10455 भेदान् छात्राः अधिगच्छेयुः ।	U
5	गुणीभूत व्यंग्यस्य प्रकारान् व्यंजनायाः अनिवार्यतां च ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Veibha
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3
CO2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3
CO3	2	3	3	3	3	3	2	3	3	2	3	3	2	2	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	काव्यप्रकाशः (उल्लासः -1)	15	1
II	काव्यप्रकाशः (उल्लासः - 2)	15	2
III	काव्यप्रकाशः (उल्लासः -3)	15	3
IV	काव्यप्रकाशः (उल्लासः -4)	15	4
V	काव्यप्रकाशः (उल्लासः - 5)	15	5

Books Recommended:

काव्यप्रकाशः-आचार्यविश्वेश्वरज्ञानमंडललिमिटेडविक्रमभवन 30.5 एलंकावाराणसी221005

काव्यप्रकाशः- पं. रघुनाथप्रसादचतुर्वेदी, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

Vaidhyan
16-5-25

16/05/25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS331	साहित्यसिद्धान्तः -I		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

ध्वनिस्वरूपाधिगमः । ध्वनितत्वाधिगमः । ध्वनिभेदविवेचनम् । वक्रोक्ति इत्यस्य ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	ध्वनिविरोधी मतानां ज्ञानं तेषां खण्डनं अपि विद्यार्थिनः ज्ञास्यन्ति ।	U
2	ध्वनिविरोधी मतानां ज्ञानं तेषां खण्डनं अपि विद्यार्थिनः ज्ञास्यन्ति ।	U
3	वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति ।	U
4	वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति ।	U
5	ध्वनिविरोधी मतानां ज्ञानं तेषां खण्डनं अपि विद्यार्थिनः ज्ञास्यन्ति । वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति । वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaidhan
16-5-25

16/05/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3
CO2	3	3	3	3	2	2	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3
CO3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	1	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
CO5	3	3	1	2	2	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3

"3" – Strong; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	ध्वन्यालोकः (प्रथमउद्योतः - आरंभतः 10कारिकापर्यन्तम्)	15	1
II	ध्वन्यालोकः (प्रथमउद्योतः - 11कारिकातः -समाप्तिपर्यन्तम्)	15	2
III	वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः -आरंभतः23कारिकापर्यन्तम्)	15	3
IV	वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः -24कारिकातः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

संस्कृतसाहित्यकाइतिहास – आचार्यबलदेवउपाध्यायशारदानिकेतनवाराणसी

वक्रोक्तिजीवितम्-श्रीराधेश्याममिश्रचौखम्भासंस्कृतसंस्थानवाराणसी

ध्वन्यालोकः-डांगंगासागररायचौखम्भासंस्कृतभवनवाराणसी

Naithan
16-5-25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester- III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS332	व्याकरणरूपसिद्धिः		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृत अनुवाद दृष्ट्या व्याकरणिक ज्ञानम् । संस्कृतसंभाषणाय विभक्ति ज्ञानम् । व्यवहारिक दृष्ट्या संस्कृतस्य पद प्रयोग ज्ञानम् । शब्द रूपाणां सिद्धि विषयकं ज्ञानं भविष्यति । शब्द रूप ज्ञानं भविष्यति । संस्कृत व्याकरणस्य वैज्ञानिकत्वस्य ज्ञानं भविष्यति ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	रूप सिद्धे सामान्यज्ञानं भविष्यति । अजन्तपुल्लिङ्गशब्दानां ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
2	अजन्तपुल्लिङ्गशब्दानां रूपसिद्धिज्ञानं भविष्यति ।	Ap
3	अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
4	अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां रूपसिद्धिज्ञानं भविष्यति ।	Ap
5	अजन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां ज्ञानं भविष्यति । अजन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां रूप सिद्धिज्ञानं भविष्यति ।	Ap

CL: Cognitive Levels (**R**- Remember; **U**- Understanding; **Ap**- Apply; **An**- Analyze; **E**- Evaluate; **C**-Create).

Valbhan
16-5-25

V. K. S.

16/05/25

16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणम् सूत्र व्याख्या	15	1
II	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणम् रूप सिद्धि: संज्ञा परिचयश्च	15	2
III	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणम् सूत्र व्याख्या	15	3
IV	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणम् रूप सिद्धि: संज्ञा परिचयश्च	15	4
V	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्त नपुंसकलिङ्गप्रकरणम् सूत्र व्याख्या, रूप सिद्धि: संज्ञा परिचयश्च	15	5

Books Recommended:

मध्यसिद्धान्तकौमुदी वरदराज (अजन्तप्रकरणम्) डा वृजेश कुमार शुक्ल प्रकाशन केन्द्र लखनऊ

संस्कृत व्याकरण एवं अनुवाद कला, ललित कुमार मण्डल, प्रतिभा प्रकाशन, दिल्ली

अनुवाद चन्द्रिका, डा यदु नन्दन मिश्र, चौखंबा सुरभागती प्रकाशन, वाराणसी

अनुवाद चन्द्रिका, चन्द्रधर हन्स नौटियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली

संस्कृत रचना, बी एस आप्टे, (अनु) उमेश चन्द्र पाण्डेय, चौखंबा विद्याभवन, वाराणसी

रचनानुवादकौमुदी, कपिल देवद्विवेदी, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी
व्याकरण शास्त्र का इतिहास युधिष्ठिर मीमान्सक, रामलालकपूर ट्रस्ट रेवली
शब्दरूपकौमुदी, राजेश्वरशास्त्री मुसलगावकर, चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
शब्दधातुचन्द्रिका, राजेश्वरशास्त्री मुसलगावकर, चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी

Naibhan
16-5-25

Pratik
16/05/25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester- III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS341	धर्मार्थशास्त्राणि -I		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समग्रम् अध्ययनम् । धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समर्थक युक्तिनाम् परिपूर्णम् अध्ययनम् । शास्त्राणाम् उपजीव्य ग्रन्थानां च ज्ञानाय ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	महाभारतस्य अध्ययनेन राजनैतिक सामाजिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	महाभारतस्य अध्ययनेन राजनैतिक सामाजिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	मनुस्मृते ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	धर्मशास्त्राणां ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकज्ञानं भविष्यति । संस्काराणां ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vishan
16-5-25

[Signature]
18/05/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	महाभारतम् भगवद्गीता (अध्यायः - 2)	15	1
II	महाभारतम् भगवद्गीता (अध्यायः -15,16)	15	2
III	मनुस्मृतिः (अध्याय -1 आरम्भतः 50 श्लोकपर्यन्तम्)	15	3
IV	मनुस्मृतिः (अध्याय -1 - 51 श्लोकतः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थाणां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

भगवद्गीता – गीताप्रेस, गोरखपुर

मनुस्मृतिः – डा गजाननशास्त्री मुसलगावकर, चौखंबा मुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

मनुस्मृतिः – हरगोविन्द शास्त्री, चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी

संस्कृत साहित्य का इतिहास – आचार्य बलदेव उपाध्याय शारदा निकेतन, वाराणसी

Vaibhan
16-5-25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS342	धर्मशास्त्रनीतिशास्त्रञ्च		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । राजधर्मस्य ज्ञानाय । नीतिशास्त्रस्य ज्ञानाय । भारतीयानाम् अस्मिता बोधः।

Course Outcomes

(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	राजधर्मस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
2	धर्मतत्त्वस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
3	नीतिशास्त्रस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
4	नीतिशास्त्रस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
5	धर्मशास्त्रनीतिशास्त्रञ्चदृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibhan
16-5-25

16/05/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	2	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO2	3	3	2	3	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO3	3	2	3	3	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO4	2	3	3	2	2	3	2	2	3	3	3	2	3	2	3	3
CO5	3	3	3	2	2	3	2	2	3	3	3	2	3	2	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	महाभारत शान्तिपर्व राजधर्म 56.120	15	1
II	याज्ञवल्क्य स्मृतिः व्यवहाराध्याय मात्र	15	2
III	शुक्रनीतिः प्रथमोऽध्यायः	15	3
IV	विदुरनीतिः प्रथमोऽध्यायः	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः	15	5

Books Recommended:

अर्थशास्त्रम्, -कौटिल्य, चौखम्भा विद्याभवन, वाराणसी
मनुस्मृतिः, -मनु, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
याज्ञवल्क्यस्मृति - याज्ञवल्क्यः, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
धर्मशास्त्र का इतिहास - पी वी काणे, उत्तरप्रदेश हिन्दी संस्थान, लखनऊ
शुक्रनीतिः, -शुक्राचार्यः, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
विदुरनीति, -विदुरः, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
नीतिशतकम्, भर्तृहरि (व्या.) सावित्री गुप्ता, विद्यानिधि प्रकाशन, दिल्ली
नीतिशतकम्, भर्तृहरि (व्या.) राकेश शास्त्री, परिमय पब्लिकेशन, दिल्ली
नीतिशतकम्, समीर आचार्य, प्राच्य भारती प्रकाशन, गोरखपुर

Nailhan
16-5-25

16/05/25
एम.ए. (संस्कृत) Semester-III

16/05/25

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS351	संस्कृतव्युत्पत्तिःमानवीयमूल्यचिंतनञ्च -I		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृतस्य संवादकौशलं ज्ञानम्। भाषा कौशलं ज्ञानम्।

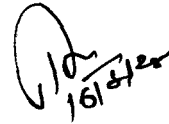
Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	छात्राः संस्कृत समाचार कौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
2	संस्कृतभाषायाम् आवेदनपत्रलेखनकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
3	संस्कृत विषये वादविवादकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
4	अनुवादकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
5	वाक्यरचनाकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibhava
16-5-25

16/05/25

16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO4	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO5	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" "No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	समाचारलेखनम् ।	15	1
II	आवेदनपत्रलेखनम् ।	15	2
III	वादविवादलेखनम्।	15	3
IV	अनुवादकार्यम्।	15	4
V	वाक्यशुद्धिकला ।	15	5

Books Recommended:

निबन्धशतकम्-डा.कपिलदेवद्विवेदी

निबन्धकुसुमाञ्जलि:-डा. जयमन्तमिश्र

बृहद्अनुवादचन्द्रिका-चक्रधरनौटियालहंस शास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

रचनानुवादकौमुदी- डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी-डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

छन्दोमञ्जरी- ब्रह्मानन्दत्रिपाठी, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी

निबन्धशतकम् – डा. कपिलदेव द्विवेदीविश्वविद्यालयप्रकाशनविशालाक्षीभवनवाराणसी

निबन्धकुसुमाञ्जलि: – डा. जयमन्त मिश्र:

बृहद्अनुवादचन्द्रिका- चक्रधरनौटियालहंसशास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी-डा. कपिलदेव द्विवेदीविश्वविद्यालयप्रकाशनविशालाक्षीभवनवाराणसी

छन्दोमञ्जरी- डां ब्रह्मानन्दत्रिपाठी चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनवाराणसी

गुप्तशुद्धिप्रदर्शनम् – पं. अम्बिकादत्त व्यास:

Vaidhan
16-5-25

16/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS352	संस्कृतं विज्ञानञ्च		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । संस्कृतभाषायाः वैज्ञानिकत्वं छात्राः ज्ञास्यन्ति ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	गणितीय दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	वास्तुविज्ञानम् भौतिकीविज्ञानञ्च दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	अभियान्त्रिकी रसायनं सैन्यविज्ञानञ्चदृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	भूगर्भ - वनस्पति - पर्यावरणविज्ञानञ्च दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	कृषिवाणिज्य - प्रबन्धविज्ञानम् प्राणिशास्त्रमायुर्विज्ञानञ्च दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibhan
16-5-25

[Signature]

[Signature]
16/5/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO2	3	3	2	3	2	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO3	3	3	3	2	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO4	3	3	3	2	2	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO5	3	3	2	3	2	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	संस्कृतवाङ्मये गणित - ज्योतिष	15	1
II	संस्कृतवाङ्मये वास्तुविज्ञानम् भौतिकीविज्ञानम्	15	2
III	संस्कृतवाङ्मये अभियान्त्रिकी रसायनं सैन्यविज्ञानञ्च	15	3
IV	संस्कृतसाहित्याभिमतं भूगर्भ - वनस्पति - पर्यावरणविज्ञानम्	15	4
V	संस्कृतसाहित्ये कृषिवाणिज्य - प्रबन्धविज्ञानम् प्राणिशास्त्रमायुर्विज्ञानञ्च	15	5

Books Recommended:

- 1 वैदिकसं सृष्टि उत्पत्ति रहस्य डा. विष्णुकान्तवर्मा, वैदिक प्रकाशन, इलाहाबाद
- 2 ज्योतिर्विज्ञानसन्दर्भ समालोचनिका - प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल, प्रतिभा प्रकाशन, नई दिल्ली
- 3 संस्कृतवाङ्मय मे विज्ञान, राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसन्धान और प्रशिक्षण परिषद, दिल्ली
- 4 वेद विज्ञान एवं ब्रह्मांड चन्द्रमणिसिंह राका प्रकाशन इलाहाबाद

Vaibhan
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS410	काव्यम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । रूपकभेदेषु प्रकरण ज्ञानं भवेयुः । लोककथा आधारितं प्रकरणं ज्ञानं भवेयुः । मृच्छकटिके सामाजिक स्थिति विषयकं ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	कृष्ण नारदयोः संवादे राजनैतिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
3	प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
4	प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
5	कृष्ण नारदयोः संवादे राजनैतिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति । प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R-Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Vaibhan
16-5-25

16/05/25

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	2	3	2	3	3	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	2	2	3	3	2	2	3	2	3	2	2	3	3	3
CO3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2	3	3
CO4	3	2	3	3	3	2	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO5	3	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः -41श्लोकतः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	1
II	मृच्छकटिकम् (1-3 अंकपर्यन्तम्)	15	2
III	मृच्छकटिकम् (4-6 अंकपर्यन्तम्)	15	3
IV	मृच्छकटिकम् (7- 10अंकपर्यन्तम्)	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थाणां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

शिशुपालवधम् (प्रथमःसर्गः) श्रीरामजीलालशर्मा, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी
 मृच्छकटिकम् - डा. जगदीशचन्द्रमिश्र, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी
 महाकवि शूद्रक – डा. रमाशंकर तिवारी, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी

Vaithan
16-5-25

Phd
16/05/25

16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS420	काव्यशास्त्रम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

काव्येलक्षणसंगतिविवेचनम् । शब्दार्थ परिशीलनम् वृत्तिविवेचनम् । काव्यगतान् पंचविधान् दोषान् जानार्थम् । माधुर्यादीनां त्रयाणामेव गुणानां स्वरूपस्याऽवबोधनाय ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	छात्राः काव्यगतान् पंचविधान् दोषान् मम्मटरीत्या ज्ञास्यन्ति ।	U
2	दोषाणां कृचताऽदोषत्वस्य गुणत्वस्य प्रतिपादने छात्राः शक्ता भविष्यन्ति । छात्राः निर्दोष काव्यनिर्माणे प्रवृत्ताः भविष्यन्ति ।	U
3	छात्राः मम्मटानुसारेण माधुर्यादीनां त्रयाणामेव गुणानां स्वरूपस्याऽवबोधने व्यवस्थापने च समर्थाः भविष्यन्ति ।	U
4	मम्मटानुसारेण अलंकाराणां प्रतिपादने छात्राः शक्ता भविष्यन्ति ।	U
5	विश्वनाथानुसारेण काव्यस्य प्रयोजनं लक्षणं इत्यादयः प्रतिपादने छात्राः शक्ता भविष्यन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3
CO2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3
CO3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 6,7 आरंभतः अर्थदोषपर्यन्तम्)	15	1
II	काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 7 दोषणाम् अनित्यतातः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	2
III	काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 8)	15	3
IV	काव्यप्रकाशात् अधोलिखितानाम् अलंकाराणां सोदाहरणलक्षणम् – अनुप्रासः, श्लेषः, वक्रोक्तिः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, समासोक्तिः, अपह्नुतिः, निदर्शना, अर्थान्तरन्यासः, दृष्टान्तः, विभावना, विशेषोक्तिः, संकरः, संसृष्टिः ।	15	4
V	साहित्यदर्पणः – अधोलिखितविषयाः – विश्वनाथकृतकाव्यलक्षणम्, अन्यलक्षणानां खण्डनं च । शब्दशक्तिः – संकेतग्रहः, अभिधा, लक्षणा व्यञ्जना च । रसः (स्थायिभावसहितो रसभेदः), रूपकभेदः, नाटकस्य लक्षणम्, महाकाव्यस्य लक्षणम् ।	15	5

Books Recommended:

काव्यप्रकाशः – आचार्यविश्वेश्वरज्ञानमंडललिमिटेडविक्रमभवन 30.5 एलंकावाराणसी 221005

काव्यप्रकाशः – पं. रघुनाथप्रसादचतुर्वेदी, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

साहित्यदर्पणः – आचार्यकृष्णमोहनशास्त्री, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

साहित्यदर्पणः – डासत्यव्रतसिंहचौखम्भाविद्याभवनवाराणसी

Vedhan
16-5-25

Vedhan
16/05/25

11/05/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS431	साहित्यसिद्धान्तः -II		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । साहित्यशास्त्रस्य षण्णां रसादि प्रस्थानानां परिचयमधिगच्छेयुः । काव्यविषयकं औचित्यं ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	काव्यविद्यायाः शिष्य परंपरा विषयकं ज्ञानं। काव्यपुरुष विषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	काव्यविषयकं औचित्यं किं काव्येषु रसस्य का स्थितिः इति विषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	काव्यविषयकं औचित्यं किं काव्येषु रसस्य का स्थितिः इति विषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	काव्यविषयकं औचित्यं किं काव्येषु रसस्य का स्थितिः इति विषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	भरत भामहदीनां भारतीय काव्यशास्त्रस्य आचार्याणां काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तव्यवस्थापने अवदानं जानीयुः ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3
CO2	3	3	3	3	2	3	3	2	3	2	3	3	3	2	2	3
CO3	3	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO4	2	3	2	2	2	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3
CO5	3	3	2	2	2	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	काव्यमीमांसा (अध्यायः – 1,2,3,4,5)	15	1
II	औचित्यविचारचर्चा (आरंभतः 30कारिकापर्यन्तम्)	15	2
III	औचित्यविचारचर्चा (31कारिकातः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	3
IV	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	4
V	साहित्यशास्त्रीयाः विभिन्नसम्प्रदायाः – अलंकारसम्प्रदायः, रससम्प्रदायः, रीतिः सम्प्रदायः, वक्रोक्तिसम्प्रदायः, औचित्यसम्प्रदायः, ध्वनिसम्प्रदायश्च ।	15	5

Books Recommended:

संस्कृतसाहित्यकाइतिहास-आचार्यबलदेवउपाध्यायशारदानिकेतनवाराणसी
हिन्दीकाव्यमीमांसा - डा. गंगासागर राय, चौखम्भा विद्याभवन, वाराणसी
औचित्यविचारचर्चा – आचार्य श्री ब्रजमोहन झा, चौखम्भा विद्या भवन, वाराणसी

Vaibhan
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS432	नित्यनैमित्तिक अनुष्ठान		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । वेदानां पारंपरिक ज्ञानस्य महत्त्वम् । भारतीयानाम् अस्मिता बोधः।
आजीविका दृष्ट्या कर्मकाण्डस्य ज्ञानं भविष्यति। कर्मकाण्डस्य आवश्यकता जानाया।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	नित्यविधे: ज्ञानं भविष्यति।	Ap
2	स्वस्तिवाचनइत्यादय: ज्ञानं भविष्यति।	Ap
3	मंडप-कुंडनिर्माण होमविधे: इत्यादय: ज्ञानं भविष्यति।	Ap
4	नव ग्रहशांति इत्यादय: ज्ञानं भविष्यति।	Ap
5	यज्ञोपवीत इत्यादय: ज्ञानं भविष्यति।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze;
E- Evaluate; C-Create).

Vishwan
16-5-25

[Signature]
16/05/24

[Signature]
16/5/24

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO5	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	नित्य विधि - प्रातरुत्थान, स्नान, संध्या, तर्पण, पंचयज्ञश्च	15	1
II	स्वस्तिवाचन, संकल्प गौरी गणेश पूजन, वरुणकलश स्थापना, षोडशोपचारपूजन, कुशकंडिका-विधि,	15	2
III	मंडप-कुंडनिर्माण होम विधि, रुद्राभिषेक, महामृत्युंजय जप, नवचंडी विधान	15	3
IV	नव ग्रहशान्ति, मूल गण्डान्तशान्ति, दुःस्वप्नशान्ति, वैधव्योप शान्ति, प्राग्जन्म तथा जातकर्म संस्कार, अन्नप्राशन तथा चौलकर्म	15	4
V	यज्ञोपवीत, विवाह संस्कार, गृहारंभ तथा गृहप्रवेश	15	5

Books Recommended:

पारस्करगृहसूत्र, संपा. सुधाकर मालवीय, चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी

कर्म कौमुदी, डॉ. बृजेश कुमार शुक्ल, नाग प्रकाशक, दिल्ली 2001

कर्मठगुरु, मुकुंद बल्लभ मिश्र, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली 2001

आपस्तम्बीयकर्म मीमांसा, प्रयाग नारायण मिश्र, प्रतिभा प्रकाशन, दिल्ली

हिन्दू संस्कार, राजबली पांडे चौखंबा विद्याभवन, वाराणसी 1995

धर्म शास्त्र का इतिहास, प्रथम भाग, अर्जुन चौबे, उत्तर प्रदेश हिंदी संस्थान, लखनऊ

संस्कार प्रकाश, भवानी शंकर त्रिवेदी, लाल बहादुर शास्त्री केन्द्रीय संस्कृत विद्यापीठ, दिल्ली

पौरौहित्यकर्म प्रशिक्षक, उत्तर प्रदेश संस्कृत संस्थान, लखनऊ

नित्यकर्म पूजा प्रकाश, गीता प्रेस गोरखपुर

धर्म शास्त्र का इतिहास, पांडुरंग वामन काणे, (अनु.) अर्जुन चौबे कश्यप, प्रथम भाग, उत्तर प्रदेश हिन्दी संस्थान लखनऊ, 1973

Verdhan
16-5-25

Shankar
16/05/25

16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS441	धर्मार्थशास्त्राणि -II		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समग्रम् अध्ययनम् । धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समर्थक युक्तिनाम् परिपूर्णम् अध्ययनम् । शास्त्राणाम् उपजीव्य ग्रंथानां च ज्ञानाय ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	आदि काव्यस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	महाभारतस्य अध्ययनेन राजनैतिक सामाजिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	पुराणाध्ययनेन कलायाः संस्कृतेः ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	राजनैतिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकज्ञानं भविष्यति । संस्काराणां ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	रामायणसामान्यपरिचयः ।	15	1
II	महाभारतसामान्यपरिचयः ।	15	2
III	पुराणानां सामान्यपरिचयः ।	15	3
IV	कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रम् (प्रथमतः पंचमाध्यायपर्यन्तम्) ।	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

भगवद्गीता – गीताप्रेस, गोरखपुर

कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रम्- वाचस्पतिगौरेलाचौखम्बाविद्याभवनवाराणसी

संस्कृतसाहित्यकाइतिहास-आचार्यबलदेवउपाध्यायशारदानिकेतनवाराणसी

Vaithan
16-5-25

Dr. D.
16/05/25

16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS442	काव्यं काव्यशास्त्रञ्च		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । छंदयुक्तस्य काव्यस्य ज्ञानं भवेत् । छात्राः महाकाव्यस्य वैशिष्ट्यं अधिगच्छेयुः । काव्येलक्षणसंगतिविवेचनम् । शब्दार्थं परिशीलनम् वृत्तिविवेचनम् । काव्ये व्यंग्यस्य विषयेज्ञानार्थम् । काव्येरसस्यविषयेज्ञानार्थम् । संस्कृतसाहित्यस्य गौरवशाली परंपराविषये ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	श्रीहर्ष विरचितस्य महाकाव्यस्य ज्ञानं भविष्यति । नलोपाख्यानस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	श्रीहर्ष विरचितस्य महाकाव्यस्य ज्ञानं भविष्यति । नलोपाख्यानस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	श्रीहर्ष विरचितस्य महाकाव्यस्य ज्ञानं भविष्यति । नलोपाख्यानस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	पण्डितराजजगन्नाथस्यकाव्यदर्शनज्ञानं भविष्यति । काव्यशास्त्रस्यसूक्ष्मचिंतनं रसगंगाधरकाव्यस्यमाध्यमेन भविष्यति ।	U
5	पण्डितराजजगन्नाथस्यकाव्यदर्शनज्ञानं भविष्यति काव्यशास्त्रस्य सूक्ष्मचिंतनं रसगंगाधरकाव्यस्यमाध्यमेन भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	3
CO2	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	3
CO3	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	3	3	3	2	3	3
CO4	3	3	2	2	2	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	3
CO5	3	3	2	2	2	3	3	2	3	2	2	3	3	2	2	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) आरंभतः- 35 श्लोकपर्यन्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्	15	1
II	नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) श्लोक36तः-70श्लोकपर्यन्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्	15	2
III	नैषधीयचरितस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्	15	3
IV	रसगंगाधरः - प्रथमः आननः आरंभतः रसदोषपर्यन्तम्	15	4
V	रसगंगाधरः- प्रथमः आननः गुणनिरूपणतः समाप्तिपर्यन्तम्	15	5

Books Recommended:

नैषधीयचरितम् नारायणीटीकोपतम् - उत्तर प्रदेश संस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ
नैषधीयचरितम्-शेषराज शर्मा रेग्मी
नैषधीयचरितम्-डॉ. चण्डिका प्रसाद शुक्ल
संस्कृतकाव्यशास्त्र का इतिहास - पी.वी. काणे
पण्डितराजजगन्नाथविरचितरसगंगाधरः- व्याख्याकार पण्डित मदनमोहन झा चौखम्बा विद्या भवन
वाराणसी

Valbh
16-5-25

[Signature]
16/05/25

[Signature]
16/5/25

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS451	संस्कृतव्युत्पत्तिःमानवीयमूल्यचिंतनञ्च -II		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । संस्कृतस्य संवादकौशल ज्ञानम्।भाषा कौशल ज्ञानम्।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	निबंध कौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
2	छात्राः वाक्येषु वाच्यज्ञानं करिष्यन्ति।	Ap
3	नैतिकदृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति।	Ap
4	नैतिकदृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति।	Ap
5	छात्राः तात्कालिक भाषाकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

Nalini
16-5-25

Shubh
16/05/24

16/05/24

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO4	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO5	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	संस्कृतनिबन्धः ।	15	1
II	वाच्यपरिवर्तनम् ।	15	2
III	मानवीय मूल्यस्य अर्थः प्रकाराश्च। अधोलिखिताख्यानानां मानवीयमूल्याधरितं चिन्तनम्- 1 दीक्षांत संकल्पः तैत्तिरीयोपनिषद्, शिक्षावल्ली, अनुवाक् 11 2 नचिकेताकथा कठोपनिषद्, अध्यायः 1, वल्ली 1 3 सत्यकामजाबालकथा छान्दोग्योपनिषद्, अध्यायः 4, खण्ड 4-9 4 त्रिदेवश्रेयस्त्वकथा भागवतपुराणम् स्कन्धः 10, अध्यायः 89 5 दधीचकथा भागवतपुराणम् स्कन्धः 6, अध्यायः 10 6 बलिकथा भागवतपुराणम् स्कन्धः 8, अध्यायः 18-22 7 उशीनरकथा महाभारतम् वनपर्व, अध्याय 197	15	3
IV	उक्तनिर्धारितैः मानवीयमूल्याधरिताख्यानैः सम्बद्धाः प्रश्नाः।	15	4
V	अपठितपद्यानां गद्यांशानां वा अर्थलेखनम् ।	15	5

Books Recommended:

निबन्धशतकम्-डा. कपिलदेवद्विवेदी

निबन्धकुसुमाञ्जलिः-डा. जयमन्तमिश्र

बृहद्अनुवादचन्द्रिका-चक्रधरनौटियालहंस शास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

रचनानुवादकौमुदी- डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी-डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

छन्दोमञ्जरी- ब्रह्मानन्दत्रिपाठी, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी

निबन्धशतकम् – डा. कपिलदेव द्विवेदीविश्वविद्यालयप्रकाशनविशालाक्षीभवनवाराणसी

निबन्धकुसुमाञ्जलिः – डा. जयमन्त मिश्रः

बृहद्अनुवादचन्द्रिका- चक्रधरनौटियालहंसशास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी-डा. कपिलदेव द्विवेदीविश्वविद्यालयप्रकाशनविशालाक्षीभवनवाराणसी

छन्दोमञ्जरी- डा. ब्रह्मानन्दत्रिपाठीचौखम्बासुरभारतीप्रकाशनवाराणसी

गुप्तशुद्धिप्रदर्शनम् – पं. अम्बिकादत्त व्यासः

Subhan
16-5-23

Shub
16/05/23

16/5/23

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS452	मौर्यकाल उत्तरवर्ती तथा गुप्तकाल पूर्ववर्ती शिलालेख: (परिशिष्ट- I के अनुसार)		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृत साहित्यमधिकृत्य शिलालेख ज्ञानार्थम् । शिलालेखऐतिहासिक महत्त्वज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	शिलालेखस्यअध्ययनं भविष्यति।	U
2	शिलालेखस्यअर्थज्ञानं भविष्यति।	U
3	शिलालेखस्यऐतिहासिकं महत्त्वज्ञानं भविष्यति।	U
4	साहित्यिकं भाषावैज्ञानिकं सांस्कृतिकं महत्त्वज्ञानं भविष्यति।	U
5	शिलालेखस्ययोगदानज्ञानं भविष्यति।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	2	3	2	3	3	3	2	3	3	2	2	3	3
CO2	3	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3	2	3	3	3
CO3	3	3	2	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO5	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	पाठ्य सामग्री का अध्ययन (Study of the text)	15	1
II	शिलालेखों का अर्थोद्घाटन (Decipherment of Inscriptions)	15	2
III	ऐतिहासिक महत्व(Historical Importance)	15	3
IV	साहित्यिक भाषावैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक महत्व (Literary, Linguistic and Cultural Importance)	15	4
V	सामान्य योगदान(General contribution)	15	5

Books Recommended:

1. Select Inscriptions Bearing of Indian History and Civilization, Vol. – 1, D.C. Sarkar –
2. Corpus Inscriptionum Indicarum, Vol. II (Kharosthi Inscriptions) – Sten Konow
3. A Comprehensive History of Indian – (Vol. II) the Mauryas and the Satvahanas (Edited) – K.A.N. Shastri
4. The Early History of Deccan (Edited) – G. Yazdani
5. Indian under the Kushans – B. N. Puri
6. Age of Kushans – B. Chattopadhyaya
7. The Indo-Greeks – A. K. Narayan
8. India and Central Asia – P. C. Bagchi
9. State and Government in Ancient India – A. S. Altekar
10. India and Central Asia – N. P. Chakravarti.
11. Early Brahmi Records – Haripada, Chakravarti.

Naibha
16-5-25

Ph
16/05/25

16/5/25

Appendix I

1. Besnagar Garuda Pillar Inscription of the time of Bhagabhadra, Regnal Year 14
2. Barli Stone Inscription of the time of Bhagavata
3. Badva Stone Pillar (Yupa) Inscriptions of the Maukharis – Krittā Year 295.
4. Ayodhya Stone Inscription of Dhanadeva
5. Pabhosa Cave Inscription of the time of Udaka – Regnal Year 10
6. Kosam Stone Inscription.
7. Bhadrak Stone Inscription of the time of Gana – Regnal Year 8
8. Shinkot Steatite Casket Inscriptions of the time of Menader (c. 115-90 B.C.) and of Vijaymitra – Regnal Year 5.
9. Swat Relic Vase Inscription of the Meridarkhtheodorsos.
10. Mathura Votive Tablet Inscription of the time of Sodasa – Year 72
11. Taxila Copper-plate Inscription of Patika – Year 78
12. Takht-i-Bahi Stone Inscription of Gondophernes (Regnal) year 26, Year 103
13. Kalawan Copper-plate Inscription – Year 134.
14. Taxila Silver Scroll Inscription of a Kushana King Year 136
15. Sarnath Buddhist Image Inscriptions of Kanishka I (c. 78-102 A.D.) Year 3.
16. Sui Vihar Copper-plate Inscription of Kanishka I – Year 11
17. Zeda Inscription of Kanishka I – Year 11
18. Manikiala Stone Inscription of Kanishka I – Year 18
19. Set-Mahet Buddhist Image Inscription of Kanishka I
20. Mathura Stone Inscription of Huishka – (Saka) Year 28
21. Ara Stone Inscription of Kanishka II – (Saka) Year 41
22. Khwat (Wardak) Bronze Vase Inscription of Huvishka – (Saka), Year 51.
23. Nasik Cave Inscription of the time of Nahapana (c. 119-24 A.D.) – (saka) Year 41, 42, 45.
24. Karle Cave Inscription of the time of Nahapana (c. 119-24 A.D.).
25. Andhau Stone Inscriptions of the time of Chashtana and Rudradaman) - (Saka) Year 52
26. Junagrah Rock Inscription of Rudradaman I (Saka) Year 72
27. Kanakhera Stone Inscription of Sridharavman – Regnal Year 13, (Saka) Year 201.
28. Nanaghat Cave Inscription of Nagamnika (?) (c. 106-30 A.D.).
29. Nasik Cave Inscription of GautamiputraSatakarni (c. 106-30 A.D.) – Regnal Year 18
30. Nasik Cave Inscription of GautamiputraSatakarni (c. 130 A.D.).
31. Karle Cave Inscription of VasishtiputraPulumavi (c. 130-59) – Regnal, Year 7.
32. Nasik Cave Inscription of VasishtiputraPulumavi – Regnal Year 19.
33. Hathigumpha Cave Inscription of Kharavela.

Vaibh
16-5-25

16/05/25

16/05/25